

עלון שבועי נחלת שדה

חידושים וביאורים
על סידור התפילה

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תרגום/עריכת/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: זוקף כפופים - מלביש ערומים

ונראה לומר, כי באמת לבישת הבגדים אינה דבר חיצוני אלא יש בה השפעה על פנימיותו של האדם.

וכמו שמובא בשם האדמו"ר הפני מנחם מגור ז"ע, שמצינו אצל יוסף הצדיק שהתחתן עם בתו של פוטיפר, כמו שנאמר (מקץ מ"א, מ"ה) "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטיפר ע"כ. וכתב רש"י: פוטי פרע, הוא פוטיפר וכו'. ע"כ. והקשה הפני מנחם, הכיצד בת של מרשעת כמו אשת פוטיפר התחתנה עם יוסף הצדיק?

והסביר, כאשר ברח יוסף הצדיק מאשת פוטיפר שניסתה להחטיאו, נאמר (וישב לט, ז"ב): "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". יוסף השאיר את בגדו אצל אשת פוטיפר וברח. כאשר אחזה אשת פוטיפר בבגדו של יוסף הצדיק, היא זכתה להשראה של קדושה מחמת הבגד, אשר גרמה לה לחזור בתשובה ולגדל בת צדקת שהיתה ראויה להיות זוגתו של יוסף הצדיק.

נמצא כי הבגד של האדם משפיע על הלבוש אותו, ואם הבגד של צדיק משפיע לטובה, וזוכה הלוש לתוספת של קדושה. כך גם חס ושלום להיפך, הלוש בגדים של אדם רשע, משפיעים עליו לרעה.

מטעם זה מסבירים מדוע רבקה אמנו, מלבישה את יעקב בבגדי חמודות, הרי די היה בהלבשת עורות העיזים כדי להפוך את יעקב אבינו לאיש שעיר ולמה היה עליו גם ללבוש את בגדי החמודות? אלא יעקב הרי הוא איש תם, שמיצג את מידת האמת ("תתן אמת ליעקב"). רבקה שידעה שיקשה עליו לומר דבר שקר, הלבישה אותו בגדי עשו וכך נעשה "עשו" במקצת, ללמד עד כמה גדול כוחו של הלבוש.

מובא בילקוט שמעוני (פרשת חוקת פרק כא) שכאשר הסתלקו עניי הכבוד מעל עם ישראל עם פטירת אהרן הכהן, חשבו העמלקים שניתנה מן השמיים רשות להילחם בישראל. פחדו שמא יתפללו היהודים שיימסרו בידיהם ותפילתם תענה. מה עשו, שינו לשונם ככנענים, כדי שיתפללו ישראל לבוראם לתת הכנענים בידם, והואיל והם עמלקים לא תתקבל תפילתם. ראו ישראל לבושם כעמלקים ולשונם ככנענים, ולא ידעו על מי יתפללו, אמרו: נתפלל סתם. וזהו שנאמר: "אם נתון תתן את העם הזה בידי", ונענתה תפילתם.

ובספר "שיח שרפי קודש" מובאת שאלתו הנפלאה של הגאון הקדוש בעל חידושי הרי"ם זצ"ל: מדוע לא התחפשו כליל, ולא שינו גם לבושם יחד עם לשונם, ולא היו ישראל נבוכים, ולא היו מתפללים סתם, אלא סבורים שהם כנענים, ומתפללים על הכנענים – ואז לא היו נענים? ותירץ תירוצו נפלא, שאילו היו משנים גם את לשונם וגם את לבושם, אפילו לזמן קצר, ואפילו כדי להולכים שולל בלבד, אזי היו הופכים באמת לכנענים. ואם היו ישראל מתפללים על הכנענים שיימסרו בידם, היתה תפילתם מועילה והיו נמסרים בידם! מכאן יהיה לנו מושג מה עמוקה ומהותית פעולת שינוי הלשון והלבוש!

המקור לציווי שיש ללבוש בגדים מיוחדים לשבת קודש נלמד מרות המואביה, כאשר נעמי שולחת את רות אל קרוב משפחתה העשיר – בועז, היא מבקשת מרות (רות ג, ג): "ורחצת וסכת, ושמת שמלותיך", התרחצי והתלבישי בבגדים כדי שתמצאי חן בעיני בועז. שואלים חז"ל (רות רבה ה, יב. ועי' שבת קיג): מדוע ציוותה עליה

סמיכות מתיר אסורים לזוקף כפופים:

בתיקוני הזוהר (תיקון ע' דף קכ"ד ע"ב) כתב וז"ל: שבתא"י אית ליה תריי בתין: חד שפל ראש ותניינא בית הסהר דאסירי מלכא אסירין תמן בצלותא". ועיין בביאור הגר"א ז"ל שם שכתב: "כן שמותם כידוע בחכמת המזלות, ומאלו השנים באים לישראל שפלות ועניות והפוכו עושר וכבוד". והגאון רבי חיים פאלאג' ז"ל בספרו זכירה לחיים (ח"א בהגהותיו לתיקוני זהר שם) הביא משם בנו הגאון רבי אברהם ז"ל דזה שאמר הכתוב "ה' מתיר אסורים ה' זוקף כפופים" היפך בית הסהר ושפל ראש.

וזהו גם ענין הסמיכות של הברכות, ברכת מתיר אסורים לזוקף כפופים.

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם זוקף כפופים:

בגמ' בברכות (ס:) מובא: "כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים". והוא המשך של מתיר אסורים, שהאדם מודה לה' שנתן לו את היכולת לשלוט על גופו כרצונו, להתיישב לקום ולהזדקף.

וההבדל בין מתיר אסורים לזוקף כפופים, שלכאורה שניהם ענין אחד, הודאה לה' על השליטה שיש לנו על גופינו להניעו כרצוננו. אלא שמתיר אסורים שייך גם בבהמה, שבהמה ישנה אין לה שליטה וכשהיא מתעוררת יש לה גם שליטה על גופה, להניעו כרצונה. אבל זוקף כפופים היא ברכה מיוחדת לאדם, שמובדל בזה מן הבהמה. שבהמה אין לה זקיפת קומה כאדם, שכל גופה היא ברוחב אחד, ופניה כלפי מטה. בשונה מן האדם שגופו זקוף, והראש שבו המוח למעלה, שהוא השליט על הגוף, ותחתיו הלב שבו הרצונות וההרגשות, ותחתיו הכבד שבו התאוות, הכל כסדר חשיבותם.

וכשאדם ישן הוא נשכב, שאז היא בבחינת מת שהנשמה נפרדת מן הגוף ונשאר הגוף לבדו, וכלפי הגוף כל האברים שווים, והוא כבהמה. וכמתעורר וחזרה אליו נשמתו הוא נזקף, ושוב מראה את יחודו מהבהמה, שאצלו הראש שבו המוח הוא השליט, ואחריי הלב ואחריי הכבד. ועל מתנה זו המיוחדת לאדם, מברך "זוקף כפופים".

בספה"ק מי השילוח (פרשת אמור) מביא ביאור חדש: כמו שנמצא באדם נפש רוח ונשמה, ושלימות לחיות הנפש אינו רק כשיתחבר אל הרוח והנשמה, לכן בלילה כשיתפרדו הרוח והנשמה, ישאר הנפש בלי שום כח פעולה, ולזה מברכין בבוקר ברכת זוקף כפופים, כי כשיתחברו הרוח והנשמה להנפש והגוף וזקפו גם את הנפש ואת הגוף שהיו כפופים מבלי פעולה. ע"כ.

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם מלביש ערומים:

ברכה זו היא הודאה על הבגדים שהעניק לנו ה' להתלבש בהם. ולכאורה דבר זה הוא ענין חיצוני, שהבגדים מלביש אדם על גופו. אם כן יפלא מדוע הכניסו ברכה זו כאן, בין הברכות שהם הודאה על הדברים הפנימים שבגופו של אדם, פוקח עורים, מתיר אסורים, זוקף כפופים. היה צריך להניחה סמוך לברכת רוקע הארץ על המים, שהוא ברכה על דבר חיצוני, הארץ שמתחת לרגלי האדם. וכן הוא באמת הסדר בסידורו של בעל התניא, אולם הנוסח שלנו צריך ביאור.

"ושמת שמלותיך", "וכי ערומה הייתה"? ועונים: "שמלות מיוחדות - בדים של שבת", כלומר נעמי ציוותה על רות להתלבש בבגדי שבת. מדבריה למדנו על מצוות בגדי שבת - "מכאן אמר רבי חנינא, צריך אדם להיות לו שני עטפים (=בגדים): אחד לחול ואחד לשבת".

לכאורה מפתיע שאת מצוות לבישת בגדי שבת לומדים מנשים אלו, מדוע התורה לא מצאה מקור חשוב ומכובד יותר ללמדנו את מצוות לבישת בגדי שבת? למה רות המואביה, בת מלך רשע וגוי, ועובד עבודה זרה, מהווה מקור לימוד לבגדי שבת?

אלא, נעמי ידעה את גודל צדקותו וקדושתו של בועז, כמו שהתרגום בסוף רות אומר על הפסוק: "ושלמו הוליד את בועז", וז"ל: "ושלמון אוליד את אבצן נגיידא הוא בועז צדיקא די על זכותיה אישתיזבו עמא בית ישראל מיד בעלי דבביהון ובגין צלותיה עדת כפנא מארעא דישראל". עד כאן. כלומר בזכות צדקותו של בועז הוסר הרעב מישראל וכל ישראל התפרנסו בזכותו. ידעה נעמי שאם היא רוצה שבוועז יבחר ברות לכלה, היא צריכה לרוממה ולקדשה ביתר שאת, לכך היא מבקשת ממנה ללבוש בגדי שבת, בגדי שבת הם בעלי עוצמה רוחנית גבוהה, והם משרים ביהודי את קדושת השבת, ואפילו אשה שהיא רק בתחילת דרכה ביהדות, כאשר תתלבש בבגדי שבת, מקבלת תוספת קדושה ואף צדיק כבועז יסכים לקחתה לאשה.

רות עמדה לבצע מהפך קיצוני שאין כמוהו, משיא הטומאה לשיא הקדושה: ממצב רוחני שפל ביותר - מואביה, עובדת עבודה זרה, בת מלך גוי, היא רוצה להשתנות ולהתעלות למצב רוחני נעלה ביותר - יהודיה כשרה ולהינשא לבועז הצדיק. בסופו של דבר היא הצליחה במעשיה: התגיירה, התחנתה עם בועז ונעשתה צדיקה גמורה, עד שבמגילת רות (ד', י"א) משווים את צידקותה לצדיקות ולקדושה של האמהות "כרחל וכלאה"! ומצאצאיה נולד דוד המלך, מושיען של ישראל! אף מלך המשיח יהיה מצאצאיה! - איך הצליחה לבצע מהפך אדיר שכזה?!

אלא מסופר על שני האחים הקדושים, הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק ז"ע ואחיו הרה"ק רבי זושא מאניפולי ז"ע, מתוך שלל מדרגותיהם בלטה באופן מיוחד מדרגת קדושת השבת, אשר יקדה בקרבם כאש מתלקחת ובנועם זיו עונג עליון (והרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ע סיפר, על הרבי ר' אלימלך ז"ע שהיה נוהג בעת אמירת קדושת "כתר" במוסף של שבת, לקחת בידו את שעונו ולהביט עליו, כי מחמת גודל האור והמתקנות שהרגיש באותה שעה עד כלות הנפש, קרובה היתה נשמתו הקדושה להיפרד מתוך גופו הקדוש, מוכרח היה לאחוז בידו חפץ גשמי ולהתבונן בו, ובכך עלתה בידו להחזיק את הנפש ולהותירה בתוך הגוף).

פעם התלבטו האם תחושתם אמיתית או דמיונית. החליטו לערוך ניסיון: באחד מימות החול הם ילבושו בגדי שבת ויערכו שולחן שבת וכו', ואם גם אז הם ירגישו קדושה שבתית הם יווכחו לדעת שתחושתם בשבת אינה אמיתית, שהרי לא יתכן שגם ביום חול הם ירגישו את קדושת שבת.

ואכן כך עשו, באחד מימות החול הם לבשו בגדי שבת וערכו את שולחנם הטהור עם כל עדת החסידים ממש כביום השבת, והנה הם חשו קדושה כבשבת. כשסיפרו זאת לרובם, הרב המגיד ממעזריטש, אמר להם: "אם לבשתם מלבושי שבת בדין הוא שתרגישו קדושתה, שכן למלבושיה יש כוח להמשיך את אור קדושת השבת אפילו לימי חול!".

זו הסיבה כאשר רוצים לשנות את רות ולעלות אותה במעלות היראה והקדושה, מן ההכרח להלביש אותה בגדי שבת.

נמצא כי יש כח גדול בבגדים להשפיע על פנימיותו של האדם, ולכן מן הראוי להודות ולשבח על לבישת הבגדים, בתוך ברכות ההודאה על הדברים הפנימיים שבגופו של האדם.

פירוש נוסף לברכה זו מצינו בשער הכוונות (דף א' ע"ג) וז"ל: מלביש ערומים, וברכת הנותן ליעף כח נתקנו לסוד מה ששנא עתה בע"ה והוא, כי הנה אין אדם בארץ אשר לא יחטא וע"י כך מפשיטין מעליו לבוש הקדושה ומלבישין לנשמתו לבוש הקל"י בגדים צואים כדמיון מה שאמר הכתוב: "ויתנצלו בני" את עדים" ונמשך עליהם זוהמת הנחש וכדמיון אדם הראשון שנאמר בהם "וידעו כי ערומים הם", ואח"כ כתיב "וילבישם כתנות עור" משכא דחויא. והנה הכל הוא כפי ערך החטא, כי אם החטא הוא קל מתחלש כח הלבוש ההוא בסוד "צור ילדך תשי כו" אבל איננו מסתלק מעליו. ואם החטא הוא חמור, מסתלק הלבוש לגמרי מעליו וכנגד ב' בחי' אלו נתקנו ב' ברכות אלו ועינים הוא, כי הנה בכל לילה כאשר האדם מפקיד נשמתו ביד המלכות העליונה בסוד "בידך אפקיד רוחי", הנה היא מחדשת אותה בסוד "חדשים לבקרים" כו'. ומי שנסתלק ממנו לבושו נותנת אליו בבקר בחינת לבוש, ומי שיש לו לבוש אלא שנחלש היא נותנת כח בלבוש ההוא. ושני בחינות אלו נעשות בעת הבקר בסוד חדשים לבקרים והבן זה וכו'. והרי נתבאר ברכת מלביש ערומים שנתקנה כנגד מי שנתפשט מעליו לגמרי מלבוש הקדושה

והנה הוא מתחדש עתה בבקר לגמרי. וכנגד הבחי' השני' שנחלש מלבושו, אך לא נפשט לגמרי, תקנו ברכת הנותן ליעף כח והדבר מבואר. עכ"ל.

לכן מן הראוי שבעת ברכה זו יוסיף בקשה בהרהור הלב: אנא ריבון העולמים, הלבש את כל בניך האוהבים עמך בית ישראל, ובכללם את תינוקות שנשבו ביד יצרם, במחלצות של תורה תפילה ותשובה לשמן.

אולם יש לפרש ענין "מלביש ערומים" בדרך אחרת, שרומז בה לענין הלבוש הרוחני הנעשה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, כמו שגילה לנו הזוה"ק ענין "חלוקא דרבנן" (זוה"ק פרשת נח דף סו.) הנעשה לאדם על ידי לימוד התורה וקיום המצוות.

שכתב בפירוש אור החמה על הזוה"ק (ויקהל דף רי.) בענין הצורך הן בלימוד התורה והן בקיום המצוות וז"ל: ענין תלמוד ומעשה, כי הלוא אי אפשר לאדם בלתי שניהם, כי הלוא מהמצוות המעשיות נעשים לנשמה מלבוש בגן עדן הארץ, ומעסק התורה וכוונתו בה לשמה, ואפילו מהדברים שהם במחשבת האדם, שחושב דברי תורה בלבו, ואותם נעשים מלבושי גן עדן העליון, כי כמו שהמלאכים שבגן עדן העליון הם דקים ורוחניים וזכים, גם כן צריך שם מלבושים, שיהיו מן המחשבות הטהורות בעסק התורה, והם העיקר אבל גם כן מן הדיבור בדברי תורה יעשה המלבוש, וזה אומרו: "ובצלואתא", שהם דברים היוצאים מן הפה, שהם דברי תורה.

ואם כן אע"פ שהתורה מעליתא, כי ממנה נעשים מלבושי גן עדן עילאה, עם כל זה אם לא יקדים האדם המעשים להתלבש בגן עדן הארץ, לא יוכל לעלות לגן עדן העליון, גם שיהיה בו עסק תלמוד. וזה אומרו (קידושין מ: בבא קמא יז.): גדול המעשה שמביא לידי תלמוד. והבן דבריהם ברמז. כי לבוש המעשה אשר בגן עדן הארץ, מעלה ומביא לאותו גן עדן העליון, ששם לבוש התלמוד האמיתי. עכ"ל.

וכן כתב הרמ"ק בספר הפרדס (שער הנשמה פרק ה') וז"ל: הנשמה ... היא כערומה ... וכאשר תתעסק בעולם הזה במעשה התורה, אז תזכה אל לבוש יפה הנקרא חלוקא דרבנן, והוא לבוש התורה והמצוות שבהם נתעסק בעולם הזה, ובלבוש הזה זוכה לעלות ולראות את פני המלך ה' צבאות ... כי קודם בואה בעולם הזה היתה ערומה, ובצאתה מעולם הזה, לא תבוא אל המלך, עד היותה מתלבשת בלבושי התורה והמצוות וכו'.

וענייני הלבושים האלה פירש רשב"י ע"ה בזוהר פרשת ויקהל וכו', כי בהיותה למעלה קודם רדתה אל מציאות העולם הזה עולם העשיה, היא יושבת ערומה בלי לבוש כלל ולא תראה את המלך אביה כלל, עד רדתה אל העולם הזה ואז תזכה אל כתונת הפסים, הנהו חלוקי דרבנן שפרשתו למעלה במאמר הזוהר וכו'. ובזולת זה, צריך הוא אל שני מיני לבושים, לבוש לגן עדן התחתון ולבוש לגן עדן העליון ... כי כפי מעשיה כן תעלה, אם מעשיה רוחניים דקים בדקות המדרגה העליונה, ודאי שתעלה כפי שיעור לבושיה מדרגה אחר מדרגה ... מפני כוונתו. עכ"ל.

נמצא כי יכוין בברכה זו של מלביש ערומים, לאותו "חלוקא דרבנן" הבא לאדם על ידי לימוד תורה וקיום מצוות.

פירוש נוסף ל"מלביש ערומים", על פי מה שמצינו אצל הנחש שנאמר עליו (בראשית ג', א'): "הַנְּחָשׁ הִיָּה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה". והיינו, הנחש היה חסר מצוות ומעשים טובים. ולכאורה אם הנחש מסמל את חלק הרע שבעולם כיצד מצינו אצל דן שנאמר עליו (ויחי מ"ט, י"ז) "יְהִי דָן נָחֵשׁ עָלַי דָּרָךְ שְׂפִיפֵן עָלַי אֲרַח הַנֶּשֶׁף עֲקָבַי סוּס וַיִּפֵּל לְקָבוֹ אַחֲוָר", כיצד נרמז דן אל הנחש?

אלא ביאר בספר נפש דוד, שהנחש עניינו לקחת דברים שבקדושה ולטמא אותם, אולם כנגד זה יש נחש דקדושה, אשר תפקידו להיפך לקחת דברים שבטומאה ולקדשם.

ולמשל, סנגורן של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ז"ע היה "נחש דקדושה", כיון שכל מהותו היתה לקחת את רשעי ישראל ולסגור עליהם, לדון אותם לכף זכות ולומר שצדיקים הם.

זהו עבודתו של שבט דן, אשר סמלו נחש, הוא נחש דקדושה, לדון כל יהודי ויהודי באשר הוא לכף זכות.

בזה נבוא ונבאר, מה שמובא בילקוט שמעוני (פרשת ויחי) על הפסוק "גור אריה יהודה" - זה משיח בן דוד (גור אריה בגימ' משיח בן דוד עה"כ), שיצא משני שבטים אביו מיהודה ואמו מדן. ע"ש.

ולדרכינו יש לומר, על פי מה שכתב בספה"ק תשואות חן בשם הבעל שם טוב הקדוש, שמדרגת משיח צדקנו הוא שידון כל אחד מישראל לכף זכות, וכל ישראל יצאו זכאים בדינם. ולכן המשיח הוא משבט דן אשר כל מהותם לדון כל יהודי באשר הוא לכף זכות.

מעתה נבוא ונבאר ברכת "מלביש ערומים" היינו, אם רואה לפניו אדם ערום מן המצוות, בכל אופן אלבש אותו במצוות, תדון אותו לכף זכות ומצא בו איזה חלק של קדושה, איזה חלק טוב.